

A LIBERÁLIS MONOPÓLIUM BOSSZÚJA*

SCHÖPFLIN GYÖRGY

Valamikor, mondjuk 1945 után, a demokráciának sok legitim változata létezett. Manapság viszont csak a liberális demokráciát fogadja el a fősodor. Mi történt? A nem kifejezetten liberális áramlatok visszaszorultak, elsősorban, pontosabban elsőként a szociáldemokrácia, mégpedig a '70-es évek kormányozhatatlansági válsága következtében, valamint a kommunizmus összeomlása miatt. A kereszténydemokrácia erre a helyzetre csak lassan talált választ. A fő kérdés továbbra is az: hol húzható meg a határvonal jobb és bal felé?

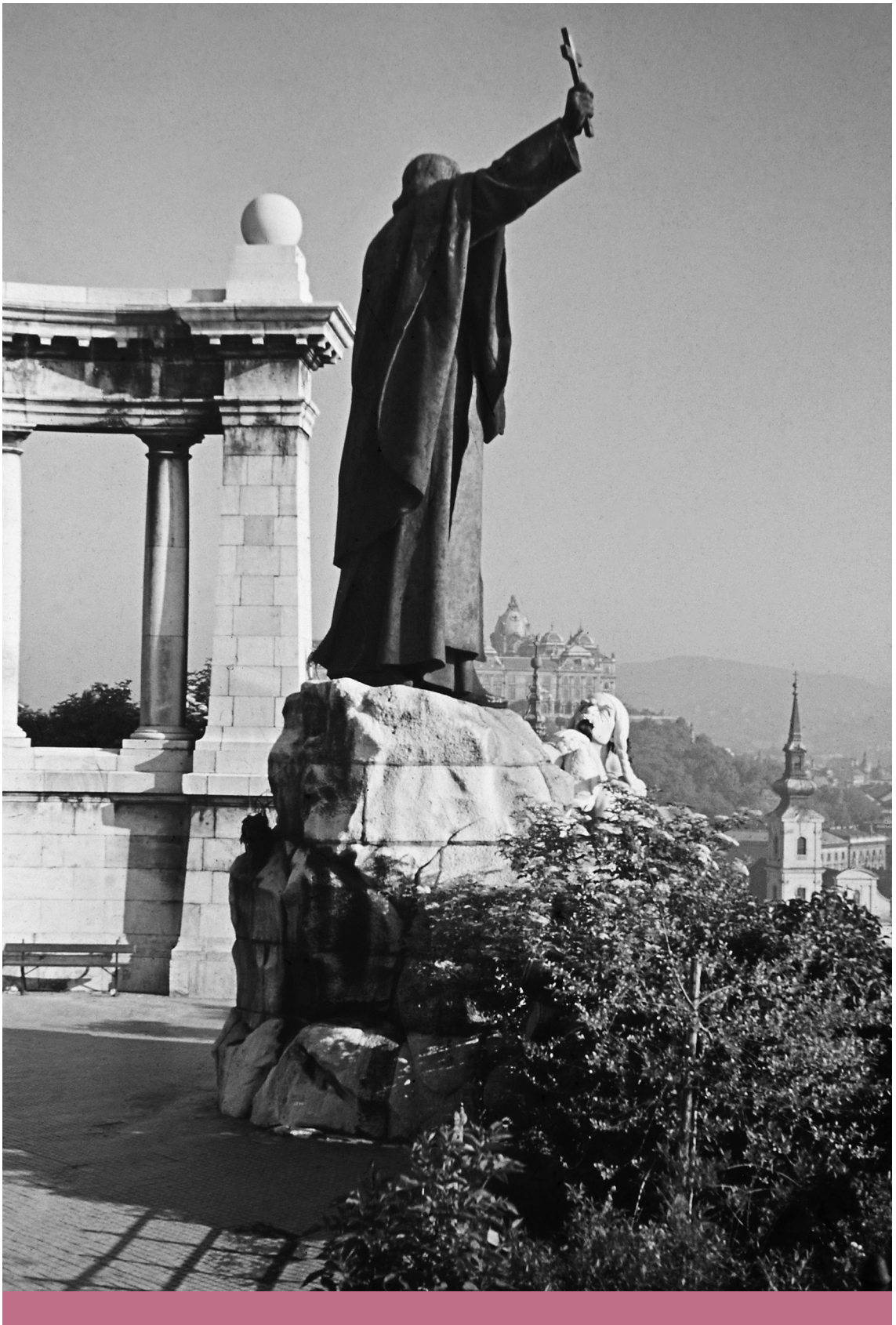
Az 1990-ben győztesnek tűnő liberalizmus sikeresen összekapcsolta magát a demokráciával – még hozzá kizárólagosan. Így monopóliumot hozott létre. Ezt a politikailag sikeres lépést egy további vezérrel támasztotta alá: magához ragadta az európai integrációs folyamatot, nagyjából a lisszaboni szerződéssel egy időben, azt hangoztatva, hogy az integráció csak és kizárólag liberális lehet. Erre a lépésre a demokratikus jobboldalnak nem volt válasza, beleesett a csapdába, így lassan, de visszafordíthatatlanul maga is egy föderális Európa képét fogadta el.

Ennek napjainkban is több káros következményét láthatjuk. A monopólium ráadásul nem tesz jót a monopolistának sem, mert egyre kevésbé képes meghallani a kritikát, így az építő kritika is elkerüli a figyelmét. Ma már ott tartunk, hogy aki bírálatot fogalmaz meg az integrációt illetően, azt kikiáltják populistának, és kiközösítik. Igen, a vallási szertartások hasonlósága szembeötlő. A monopolizált integrációt szakralizálták, tehát megkérdőjelezhetetlen a benne hívők számára.

Kiről van itt szó? Az EU-nak négy fő intézménye van: az Európai Bizottság, az Európai Parlament, a luxemburgi székhelyű Európai Bíróság és az Európai Tanács. Ebből a négyből az első három elkötelezetten a lehető legszorosabb, centralizáltnak nevezhető integrációt pártolja, illetve ott van körülötte egy „kiszegítő ökoszisztéma”: a média, a civil szervezetek, a *think tank*ek s valamennyire a tudományos világ, az utóbbi már csak azért is, mert az EU komoly pénzekkel támogatja a kutatásokat (jóllehet az egyetemi világ nagyrészt baloldali kötődésű, tehát nem érhet bennünket ez ügyben meglepetés).

Mi változott az elmúlt években, és hogyan? Amikor az Európai Parlamentbe kerültem 2004-ben, a fő szöveg a „puha hatalom” és a konfliktusrendezés volt. Tíz évvel később ez a két tétel teljesen a háttérbe szorult. Az EU például a mai napig is képtelennek bizonyult a horvát–szlovén határvitát rendezni. Ami

* A szöveg annak az előadásnak a szerkesztett és jegyzetekkel bővített változata, amely a XXI. Század Intézet és Hidvéghi Balázs független európai parlamenti képviselő (Fidesz) által közösen szervezett, Európa a 21. században című rendezvénysorozat Európa mi vagyunk című nyitókonferenciáján hangzott el, 2021. április 7-én. (A Szerk.)

Sziclán állunk

– A Szent Gellért-szobor
(Jankovits Gyula, 1904)
a Gellért-hegyen, 1941
(Fortepan / id. Konok Tamás)

az előtérbe került viszont, mint az EU fő feladata, az a föderális politikai hatalom terjesztése, a fegyelem és a szankciók kiszabása. Ezt a problémakört járom körül újonnan megjelent könyvemben.¹ Ennek következtében a jogi kategóriák

1 SCHÖPFLIN György: *Az európai polisz.* ford. MAGYARICS Tamás, Pro Minoritate Alapítvány–Méry Ratio, Bp. 2020. (eredetileg: *The European Polis*)

– köztük a joguralom vagy a jogállamiság – kaptak egy csavart az átpolitizálás irányába: a politika, egészen pontosan a liberális *mainstream* dönti el (politikai kritériumokat alkalmazva), hogy mi számít jogilag elfogadhatónak és mi nem. Ezt jelezte 2014-ben Jean-Claude Juncker személye is, amikor a Parlament megválasztotta a Bizottság elnökévé – tudható volt ugyanis, hogy ettől kezdve a Bizottság politikai lesz, politikai hatalommal fog élni, annak ellenére, hogy erre semmiféle felhatalmazást, erre vonatkozó legitimitációt nem kapott.

Mindebben több strukturális probléma is felmerül. Első helyen említeném a globalizációt; az EU mint intézményrendszer globalizáció előtti, és szerkezetileg ezt képtelen volt meghaladni. Itt nem a felszínről – a tőke szabad mozgásáról, az értékláncokról, a multikulturalizmusról – van szó, hanem az új hatalmi góccok, központok kialakulásáról, a Nyugat hatalmának, befolyásának csökkenéséről. A liberális világrend effektíve csődöt mondott. Példa erre, amikor 2020 őszén Azerbajdzsán háborút indított az örmény fennhatóság alá tartozó Hegyi-Karabah ellen, az EU és az USA pedig mozdulatlan maradt; mindez magáért beszél. Kína, Oroszország hatalmi ambícióit pedig említenem sem kell. A nagy válságok sorozata nagyon megtépázta az EU-t. Gondolok itt a 2005-ben megrendezett, az uniós alkotmánytervezetre nemet mondó francia és holland népszavazásra, a 2008-as pénzügyi válságra, a 2015-ös migrációs válságra, illetve a 2020–21-es vakcinaválságra. Ezekre a megrázkódtatásokra az EU-nak nem volt egyetlen, valamirevaló válasza sem, pontosabban volt egy hasznavehetetlen formulája, a „több Európa” (*more Europe*). És a „több Európa” nem működött, és a hatalmi monopólium pontosan itt bosszulja meg magát, amennyiben az EU képtelen innoválni, új megoldásokat – *horribile dictu*, esetleg „kevesebb Európát” – elfogadni.

A perspektívák a következők. 1) Látjuk, hogy európai démosz nincs, tehát egy európai szintű demokrácia sem volna életképes. Azokat, akik ezt a kérdést tematizálják, a fősodor kiátkozza, hiába kapják meg a polgárok egy komoly részének támogatását.² Ezeket a kiátkozottakat titulálják populistának, ami már csak azért is érdekes, mert ezzel a liberális áramlat megfosztja az ellenük szavazó polgárokat a nekik járó hatalmi befolyástól. 2) A mai Európa legjobb esetben is csak érzi a válságot, de erre eleve nem tud megoldást találni, mert ennek a lehetőségét strukturálisan kizárta köreiből. 3) Különféle politikai küszöbök állnak előttünk: a német választások szeptemberben, a jogilag bonyolult vitakomplexum a luxemburgi bíróság és a német alkotmánybíróság között, a koronavírus miatti radikális társadalmi átrendeződés, aminek még a körvonalait sem észleljük, a termelőkapacitások hazatelepítése, a készletek otthoni tárolása, a szabad kereskedelemmel járó veszélyforrások szerepe stb. 4) Mindezzel együtt kiemelném a globalizált világ lehető legmélyebb szintű átalakulását, köztük a komplex, nemlineáris folyamatok hatását, nevezetesen elsősorban a *visszafordíthatatlanságot* (a vakcinabotrány következtében például az Európai Bizottság képtelen lesz korábbi megbízhatóságát visszaállítani). A *pillangóhatást* sem kell nagyon részleteznem: kis okozóknak aránytalanul nagy, kiszámíthatatlan következményei vannak. Ki hallott például Vuhanról egy évvel ezelőtt? Az *emergenciaelmélet* pedig azt mondja, hogy léteznek folyamatok, melyek végkifejletének nagyobb a hatása, mint az összetevőké. Utóbbira jó példa, hogy elképzelhető: a 2021 húsvétja előtt meghirdetett *európai reneszánsz* támogatói egy fajsúlyosan új politikai folyamatot indítanak el az unióban.³ A 2024-es európai parlamenti választást e folyamat csataterének gondolom.

Unatkozni nem fogunk. ■

a liberális világrend
csődöt mondott

2 Vö. a szerző korábbi műveivel: *A modern nemzet* (2003), *Az identitás dilemmái. Kultúra, állam, globalizáció* (2004) és *Politika, illúziók, téveszmék* (2015) – a Szerk.

3 Orbán Viktor magyar miniszterelnök, Mateusz Morawiecki lengyel kormányfő és Matteo Salvini, a jelenlegi római kormánykoalíció tagjának számító olasz Liga párt vezetője, korábbi belügyminiszter 2021. április elsején Budapesten találkoztak – a Szerk.